

Sol, Liberalizm ve Sinizm

Tanıl Bora

Ergenekon, sol sinizm ve liberal karşı-sinizm¹

Ergenekon davası, celâlli bir atışmaya yol açtı. Neredeyse Ergenekon camiasının, yani devletin gayrınizamî harp aygıtının, para-legal şebekelerin ve çetecilerin ifraz ettiği eş bir gayz açığa çıktı bu münakaşalarda.²

Önce, şeksiz şüphesiz söylemek lâzım: Ergenekon davasını önemsizleştirmek, sosyalistlik ve en geniş anlamıyla sol adına gerçekten kabul edilebilir değildir ve solun yapısal bir sorunu olan *sinizmin* tipik bir örneğidir.³ Ve bu gerçekten sol içinde hatta sosyal ilişkiler içinde bir ayrışma ölçütüdür. Evet, Ergenekon davası, Türkiye’de “devlet geleneği”nin kurucu unsurlarından olduğunu söyleyebileceğimiz gayrınizamî harp aygıtının, para-legal provokasyon ilişkilerinin sadece örtüsünü sıyırarak, buzdağının görünen tepesinde gezinmekte, bu şebekenin gerek 70 küsur yıllık tarihimizdeki gerek Fırat’ın doğusundaki korkunç bilançosunu sumen altı etmekte, kovuşturmayı gözden çıkarılmış personelle sınırlı tutmakta, kapsamı dış kapının mandallarına ve bilvesile AKP’nin bazı hasımlarına yayararak işi sulandırmakta, kısacası bu örgütlenmenin ve *zihniyetin* yapısal mekanizmalarını gözden sakınmaktadır. Ancak böyle bir aygıtın varlığının aleniyet kazanması ve (Demirel lisanıyla söylersek) “bu çeşit işlerin” bir cürüm teşkil ettiği fikrinin resmen tanınması, küçümsenmeyecek bir kazanımdır. Düzenledikleri/denedikleri provokasyonlarla, işlettikleri cinayetlerle ve ekip biçtikleri ırkçı nefret diliyle bu ülkede hayatı zehirleyen bazı figürlerin bir zaman bile olsa hürriyetlerinden – ve “faaliyetlerinden” – alıkonmaları bile, başlı başına, hiç yoksa yürek soğutucudur.

Solun, bu davanın yarımılığı, hesaplılığı/hesapçılığı, devletlû ve siyasî hadlerini görmezden gelmesi elbette beklenemez. Ergenekon’un sistem/rejim/iktidar/egemen sınıflar içi bir kapışma nedeniyle ‘patladığı’ görmekten sol elbette imtina edemez. Peki bunları görmezden gelmemek, ‘her şeyi görmek’, ne içindir? Rejimin yapısal çürümüşlüğü ve iktidarın/AKP’nin oportünizmini bir defa daha teşhir etmek için mi? “Sistem içinde gideceği yer bellidir” diyerek ve “filler tepişiyor” diyerek arkasına yaslanmak için mi? Bu sinizmdir, trajik bir konformizmdir ve basbayağı anti-politik bir tutumdur.⁴

Solun refleksi, sinik bir teşhircilikle yetinmek ve Ergenekon’un araçsallaştırılmasına ilişkin – kesinlikle yersiz olmayan – şüphelerine gömülüp steril bir “duruş”ta durakalmak değil, Ergenekon’un köküne inilmesini ve arkasındaki zihniyetle toplumsal bir hesaplaşmayı talep etmek olmalıdır. Enerjisini bu talebin (siyaseten ve hukuken) somutlanmasına ve takibine hasreden bir sol, *ahlâkî* ‘duruş’tan, – âhlakının da icabı olan –, *politik* eyleme geçmiş olur,

Şükür ki, bunu yapmaya çalışan bir sol yok değil. Birçok sol aydın, kanaat önderi, sol çevre, örgüt, parti, takati yettiğince Ergenekon’un aralanmış örtüsüne asılıyor. Örneğin, steril radikalizmiyle maruf Ezilenlerin Sosyalist Platformu’nun, bu doğrultuda bir kampanya yürütüyor olması, dikkate değerdir. Örneğin, meşhur “Yiyin birbirinizi” manşetiyle sinizmin gözüne vuran ve bu sinik tavrın timsali olarak anılmaya başlayan *BirGün* gazetesinde de, pekâlâ Ergenekon’un “hakikatine” inmeyi dert edinen yazarlar söz aldığı gibi, bu istikameti gösteren başlıklar, haberler görmedik mi?⁵

¹ Bu makale *Birikim* dergisinin 234. (Ekim 2008) sayısında yayımlanmıştır. Tekrar yayılamamıza izin verdikleri için Tanıl Bora’ya ve *Birikim*’e teşekkür ederiz.

² *Virgül*’ün 122. sayısında (Eylül 2008) Behçet Çelik de bunu söylüyor: “Buzdağının dibi”, *age*, s. 57.

³ Solda sinizm meselesini bir zamandır tartışıyoruz: “[12 Eylül Bozgununun Sürekliliği: Sol ve Sinizm](#)”, *Birikim*, sayı 198 (Ekim 2005), s. 43-50 ve “İki Sinizm, İki Pragmatizm – eylemi yeniden düşünmek”, *Birikim*, sayı 210 (Ekim 2006), s. 16-23.

⁴ Jacques Rancière, 1830 devrimi sonrası Paris’indeki grevci işçilerin, liberalizmin hukuksal ve siyasal eşitlik vaadinin maddî koşullar itibarıyla “boş” (yanılsama) olduğunu ortaya koymaya değil, eşitliğin gerçekleşmesini, sözle maddî gerçeklik arasındaki tutarsızlığın giderilmesini talep etmeye konsantre olduklarını anlatır. *Siyasalin Kıyısında*, çev. Aziz Ufuk Kılıç (İstanbul: Metis Yayınları, 2007), s. 55-57.

⁵ Mithat Sancar’ın *BirGün*’deki yazıları, bu takipçiliğin ve meselenin çok boyutlu analizinin kuvvetli örnekleridir. Özellikle bkz. 7 Temmuz, 14 Temmuz, 18 Temmuz, 28 Temmuz, 26 Ağustos tarihli yazılar. Yazılara şu internet adresinden ulaşılabilir: http://www.birgun.net/writer_index.php.

Evet, solda, sosyalist camiada sinizmin güçlü dayanakları var fakat sol bu sinizmden ibaret değil. Evet, bu temel bir ayrışmadır ancak ayrıştırmak tefrik etmek demekse, yekpâreleştirici genellemelerden sakınmak gerekir. Yine *BirGün* örneğini ele alırsak; bu zeminin/ortamın kendi içindeki ayrışmayı ve tartışmayı dikkate almayan tasnifler, hakkaniyetsiz olmakla kalmaz, düşünsel ve politik bir billurlaşmanın da önünü keser. Nasıl sol içindeki sinizm, gündeme daha gür bir sesle müdahale imkânına ket vurduysa; enerjisinin büyük bir kısmını (hatta kimileri, kısım-ı azamîsini) bu sinizmi teşhir etmeye (tartışmaya, sorgulamaya değil, teşhir etmeye!) ayırmak ve solu karalama fırsatı olarak değerlendirmek de aynı şekilde gündem bulandırıcıdır – ve bizzat sinizmden başka bir şey değildir.

Soldaki sinizmden ve sola yönelik bir karşı-sinizmden bahsettik. Bu münakaşa, genellikle, solcular-liberaller kavgası olarak etiketlendi. Etiket(ler)in altına yazının devamında bakmak kaydıyla, bu solcular-liberaller münakaşasının düşündüklerine geçelim. İlk soru: bu münakaşadaki hiddet ve celâlin kaynağı nedir? Bu büyük gayz nereden çıkıyor?

Liberal kanaat önderlerinin siniri, solun siniri

Can Kozanoğlu, yıllar önce, “asabî liberaller” nitelemesine başvurmuştu. O sıralar henüz yeni popülerleşmekte olan liberal kanaat önderleri zümresinin, savundukları serbestî ve hoşgörü düsturlarına pek de uymayan hot zotçu edâlarının ona ettirdiği bir lâftı bu. Gerçekten, Türkiye’deki açıkça, zâhiren veya zimnen liberal çizgideki kanaat önderlerinin çoğu, severek sorguladıkları “pozitivist toplum mühendisliği” anlayışını ve Kemalist otoriterliği tekrarlayan bir bilgiçlikle, “yukarıdan yukarıdan” konuşmaya yatkındırlar.⁶ Liberal edânın “evrensel” diyebileceğimiz üslûp özelliklerine ilâve bir yerli katkıdır bu (“bize özgü” demek istemiyorum, dünyanın başka yerlerinde de görülür⁷ ama burada özel bir râyihâsı var). Liberalizmi antipatik kılan o “evrensel” üslûp özellikleri, sinizme ilgilidir; (bana kalırsa “o sizin sorununuz” veya “bunun için yapabileceğim bir şey yok”un çok iyi temsil ettiği) tuzu kuru dil, liberalizmle karşılaşmalarında, özellikle solun sinirini kaldırır. “Türk liberalizminde” bunun fazlası var; az evvel değindiğim bilgiç-hâkimâne tavır... ilâveten, sıklıkla, solu karalamaya yönelik özel bir şevk.⁸ Şimdi zaten bu şevk üzerinden konuşuyoruz.

Bu gayzın nedenini öncelikle, Türkiye’de liberal eğilimli kanaat önderleri ve aydınlar zümresinin, Soğuk Savaş ikliminde milliyetçi-muhafazakâr toprak ve seralarda yetişmiş olmasında arayabiliriz. 1940’lardan 1980’lere uzanan zamanda jeostrateji odaklı “Hür Dünya” retoriği ve McCarthyiciliği on yıllarca südüren fanatik anti-komünizme mesafe alabilmiş bir liberal aydın tesbit etmek, hiç kolay değildir. Bunu ebedî bir genetik miras sayamayız ama koyu bir iz bıraktığını da göz ardı edemeyiz. İ. Melih Gökçek’in, R. Tayyip Erdoğan’ın bir eleştiriyi savuşturmak için ilk el attıkları lâflardan birinin “komünist taktikleri” olması, bu ülkenin politik kültüründe anti-komünizmin devamlılığını, kalıcılığını göstermiyor mu? Gerçi Soğuk Savaş sonrasının yeni liberal aydınları, eski anti-komünist ezberlerini, koşullanma ve takıntılarını sorgulamaktan geri kalmadılar. Özellikle de anti-komünizmin meslek yüksek okullarından olan *Yeni Forum*’un fideliğinde yetişen Liberal Düşünce Topluluğu’ndaki kimi söz sahipleri, “komünizm tehlikesinin” daimî özgürlük tahdidi olarak kullanımının açık bir özeleştirisini yapmışlardır. Yine de, anti-komünizmin belki ideolojik avadanlığı değil ama tedirginlik ve hiddeti kullanım dışı kalmış değildir; kimi zaman alaycılığa dönüşerek, berdevamdır.

Milliyetçi-muhafazakârlıktan –İslâmcılığın o çatı altındaki unsurları dahil- liberalizme meyleden veya muhafazakâr-liberal terkipler arayan aydınların bir başka sabiti, “yerlilik”tir. Liberal

⁶ 1 Mayıs teröründen, Tuzla cinayetlerinden bahsetmeyi, statükoyla çarpışan hükümeti zor durumda bırakmaya hatta Ergenekon’u örtmeye matuf teşebbüsler sayarak azarlayan liberallerin tutumu, bunun taze örneğidir. Ümit Kıvanç’ın tanımıyla: “demokratik polisliği”. *Taraf*, 21 Haziran 2008.

⁷ Liberalizmi içinden eleştirenler de, liberal söylemin “katlılığına ve hoşgörüsüzlüğüne”, “sivil topluma öfke salmasına”, “evrensel buyurgan otorite ihtirasına”, “kibrine” temas ederler. Bkz. John Gray, *Post-Liberalizm*, çev. Müfit Günay (Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 2004), s. 267 vd., 337 vd.

⁸ Şükrü Argın da, sol-liberalizm münakaşasına ilişkin çok yönlü söyleşisinde, bu “acayip” şevke kaş kaldırıyor: “Sol, kendi adına konuşmalı”, *Mesele*, Eylül 2008, s. 26-35.

demokratizmi, yerli/millî olanın sahih temsiline indirgeyen bu söylem, yaban/cılıkla damgaladığı solu kriminalize etmeye her zaman amâdedir.

Milliyetçi-muhafazakâr kökenli liberal kanaat önderleri zümresi, sola eninde sonunda uzaklardan bakıyordu. 1980'lerin ortalarından itibaren söz almaya başlayan sol kökenli liberallerin ise, bekleneceği gibi, solla daha derin bir hesaplaşmaları oldu. Belki gerçek bir hesaplaşmadan ziyade, kolayından hesap kesmek isteyen bir tavırdan söz etmeliyiz. Birçok durumda, zamanında sol/sosyalizm adına benimsenmiş bulunan zihniyet kalıplarının, bu zümredelikleri esir aldığını görebiliyoruz. Tepkisellik veya tekrar üreten bir esarettir bu. Onu mekanik-pozitivist bir otomatizm olarak, dogmatik bir rehber olarak, otoriter bir dil olarak "bilenler", sosyalizmi bu karikatürüne indirgeyip üzerinde tepinerek arınmak istediler. Sosyalizmin tarihsel birikimindeki bu lânetli terekeyle ve hiç küçümsenmeyecek açmazlarla samimi ve ciddi bir hesaplaşmaya bir bardak su taşıyacak bir liberal eleştiri vardysa, olabilecek idiye de, bu tepinmede işitilmesi mümkün değildi. Bu fevrî tepkiselliğe, o zihniyet kalıplarının biraz tadilatla tekrarı refakat etti. Solun toplun mühendisliğini, determinizmini alaya alırken, özellikle globalleşme süreci bağlamında ekonomist ve teknolojist bir determinizme kaymak gibi... "Aydınlıkçı" fanatizmini ve demagojisini, liberal bir söylemle devam ettirmek gibi...

"Türk liberallerinin" şeditliğinde, gerek Yeni Sağ çıkırın global eklememesi içinde gerekse Türkiye'deki "statüko karşıtlığı" bağlamında ANAP ve AKP hükümetlerine hayırhâh yaklaşmalarının veya angaje olmalarının payını da aramalıyız (kuşkusuz angajmanın varlığı ve ölçüsü nisbetinde). Dolaylı iktidar "sorumluluğu", tutarlılığın müşkülleşmesi pahasına, tutumları kemikleştirir. Taht, asilleştirirken asabileştirir de!

"Eski..."lerle, "...kökenliler"le sınırlamayalım kendimizi. Zira liberal aydın (ve yarı-aydın) türü, bir zamandır, sol ve milliyetçi-muhafazakâr muhitlerin köşe bucağındaki fideliklerden daha geniş bir üreme alanı bulmaya başladı. Bu, orta sınıfların kültür iklimindeki değişimle ilgilidir. Şehirli ve tahsilli orta sınıfların yeni kuşakları içinde, resmî ideolojinin/resmiyetçi politik kültürün pedantizmine olduğu kadar milliyetçi-muhafazakâr hamâsete de ısınmayan bir kesit var. Çoğun popüler kültürün ve tüketim kültürünün eğlencesiyle bilenen bir zekâyla, "serbesti"ye temayülleri var. "Kimselere benzemeyen biz/ülkemiz" hayranlığına mesafeli, hatta bazen "buralara" karşı hafif alaycı, dünyaya açıklar. Bu sosyal profil, on yıllardır şu veya bu biçimde solun kültürel ve politik etkisi altındaydı. Sola belirli bir ilgiyle, sempatiyle, en azından hayırhâh bakardı. Şimdi, dar bir zümre olmaktan çıkar, çoğalırken, sol da bu çevrelerin külyutmazlığının nesnelere arasına katılıyor. Neden? Zamanın ruhundan... 1980'lerin ve 1990'ların sonlarındaki tazelenme hamleleri de çabuk çürüyen solun cazibesini yitirmesinden, kasımsızlığından... Bunlarla beraber, derinde bir yerde, orta sınıf konformizminden... Neticede, robot resmini çizdiğimiz sosyal profil⁹ nezdinde sol, bıkkınlık yarattı biraz! Doktriner bir liberalizm olması gerekmez, liberalleşrep diyebileceğimiz bir tutum, bir nevi "gündelik/sıradan liberalizm", bu profile daha uygundur.

İşte, orta sınıfların yeni kuşaklarında genişleyen bu sosyal profil, yeni bir liberal aydın zümresini içinden çıkartıyor, daha doğrusu onun için zemin oluşturuyor. Yaklaşık üç yıldır var olan Genç Siviller girişimini zannederim bu zemine oturtabiliriz - yeni liberal aydın ve kanaat önderi profilinin yegâne temsili olarak değil, bir örneği, bir ucu, bir belirtisi olarak.¹⁰ Bu yeni aydın zümresinin solla didişmeye yatırdığı arzu, taslağını çizdiğimiz sosyal profil içinde bir kopuşu gerçekleştirme cehdiyle irtibatlandırılabilir; orta sınıflar içindeki serbestçiliği sol sempatiyelerden, sol ezberlerden, sol sinizmden sıyırma gayretiyle açıklanabilir. Aynı zamanda aydınlar arası bir rekabet boyutu vardır bunun. Yeni bir aydın zümresi kendisine alan açma mücadelesindedir ve o alan, esas itibarıyla solun zilyedliğindeki arazide açılacaktır.

⁹ Bu profili, Ali Şimşek'in *Yeni Orta Sınıf* kitabındaki (İstanbul: L&M Yayınları, 2005) tasvir ve yorumlarıyla desteklemek, zenginleştirmek mümkündür. Ali Şimşek burada, yeni orta sınıfın "her şeyin kılavuzunu çıkarmak"tan, "her şeyi çözümlülük"ten bir "boşunalık" türeten sinizmini anlatır.

¹⁰ Kabaca tasvir edilen yeni orta sınıf profili ile bu yeni aydın zümresi (ve hususen Genç Siviller) arasında hal ve davranış düzleminde bire bir tekabülîyet aramak yanlış olacaktır. Yeni-liberal kanaat önderlerinin girişimi, bu konformist ve sinik "tabanı" politize etmeye dönük bir girişim. Ayrıca, Genç Siviller arasında, solu sarakaya alma eğlencesi yanında, milliyetçi-muhafazakâr gelenekle hesaplaşmaya dönük bazı çıkışları da not etmeli.

Yeni liberal aydın muhitinin solla didişmekten istifadesi budur. Solu gözde hasım tayin etmesinin arkasında böyle bir toplumsal ve politik mantık vardır. Peki, solda “liberal aydınlara” gösterilen büyük tepkinin, “liberaler”in bütün kötülerden daha kötü ve daha çirkin ilan edilmesinin nedeni nedir? Liberal aydınların (eski veya yeni, muhafazakâr menşeli veya sol menşeli...) insafsız hücumlarına maruz kalmaktan kaynaklanan tepki mi sadece? Liberalizmin “gerçek/çirkin” yüzünü teşhir etmek için fırsatı değerlendirme azmi mi? Yine bununla bağlantılı, liberalizmin solcular saflarındaki artan nüfuzunu önleme çabası?

Bu açıklama şekilleri, solun/solculuğun orta sınıfsal varoluşu/görünüşleri veya giderek orta sınıflara sıkışması üzerine düşünmemiz için uyarıyor olmalıdır bizi. Orta sınıflar arasında “gündelik/sıradan liberalizm” diye adlandırabileceğimiz –derli toplu bir liberal söyleme de inkılâp edebilen- bir eğilimin güçlenmesi gerçekten de sola ‘dokunur’, zira gerçekten de solun/solculuğun zilyedliğindeki bir alanın kaybı demektir. “Liberal aydınlara” yönelik tepkinin şiddetinde, solculuk –sol kamuoyu yapıları- zaten orta sınıflara sıkışmışken, bu (dar) alanda ortaya çıkan rekabetten duyulan tedirginliğin de payını aramalıyız. Bazen galizleşse ve böylelikle imkânsızlaş(tırıl)sa da, ortada bir tartışmanın vuku bulabiliyor olmasının hikmeti de buradadır. Açık ki, sözgelimi bir “Buduncudan”, bir “açık”-Ergenekoncudan, bir Hizbullahçıdan farklı olarak, muhatabınıza söylediklerinizle üçüncü şahısları –hatta bizzat onu da!- ikna edebilme ihtimalini gözeterek, kalabalık bir “kafası karışıklar” grubunu kollayarak konuşuyorsunuzdur.

Orta sınıflaşmayı veya orta sınıflarla teması mutlak bir yozlaşma nişânesi olarak düşünüyor değilim. Kendini ciddiye alan bir solun etki ve hitap menziline orta sınıflarla sınırlı olması, “en alttakilere”, mâdunlara değmemesi, onları görmemesi elbette zillettir. Hele, zengin-yoksul kutuplaşmasının en naif sosyal adaletçiliği özlettiği bir zamanda. Ancak buradan, arınıp saf sınıf çizgisine kavuşmayı vaaz eden ve politik açığını ahlâkçı fanatizmle örtmeye kalkışan bir “çocukluk hastalığı” lisanına sivrulmemalı. Sosyalist sol, kâh kadroları ve iradeciliği/öncücülüğü bakımından, kâh onları “halk sınıfları” bağlamında içeren popülist stratejileri bakımından, hep orta sınıflarla (eski tabirle küçük burjuvazi) rabitaliydi. Asıl önemlisi, metalaşmanın hayatın her hücreğine sızdığı kapitalizmin genişleyen yeniden üretim çağında, bilhassa şeyleşme/yabancılaşma ‘cinsinden’ toplumsal çelişkiler, (gayrimaddî emek süreçleri bağlamında) orta sınıfları mutazzarır ve ajite etmekle kalmıyor; daha önemlisi sosyalizm açısından verimli bir çelişkiyi (çünkü, yeni bir toplumu/toplumsallığı tasarlamayı tahrik eden bir çelişkiyi) billurlaştırıyor. Kapitalizmin toplumsal çelişkilerinin orta sınıflara nüfuzu, organikleşiyor. Kısacası, zamanımızda sol, mâdunlarla rabitasız kalamayacağı gibi, orta sınıflardan da sarfınazar edemez. “Emek eksenli mücadele” formülünün galiba yetmediği bir perspektifle, orta sınıfları orta sınıf ideolojisinden arındırma püritanizminin ötesine geçen bir ufukla, eşitlik değerine sarılarak “insanlar” a ve “insanlığa” hitap etmenin yolunu bulmalıdır.¹¹

Ama konumuz bu değil, canımız yetmez. Çok daha basitinden de alabiliriz... İyi ailelerin iyi okullarda okuyan zeki çocuklarının yavaş yavaş soldan uzaklaşıp liberal eğilimlere iltifat etmesini bir sınıfsal “doğa olayı” sayıp rahat mı edeceğiz; yoksa solun entelektüel minesinin solmasının bir işareti sayıp endişelenecek miyiz?

Bu soruları terkiye alıp, soldaki anti-liberalizm “problemini” çözümleneye devam edelim.

Anti-liberalizmin iğvası

Karalamayla eleştiriyi ayırmayı bilmeli. Karalamaya karşı koyar, reddeder, tepki gösterir, failine notunuzu verirsiniz; ancak bir katre eleştirel içerik varsa, müteakabiliyet (“ona bakarsan sen de...”) aramadan, komplekse kapılmadan onu dikkate almak, solun “karakteri” olmalı. Solu, sol ahlâki ayırt eden, bu değil mi? Hep dönüp kendine bakabilmesi... Sözgelimi Etyen Mahçupyan ve başka liberal yazarlar *BirGün* gazetesi muhitinde, bilvesile “sol” da, ırkçı-milliyetçi arazlar tesbit ettiğinde, evet, konu edilen vakanın doğruluğunu sorgulamak, kullanılan toptancı karalama diline tepki göstermek, Türkiye’de ırkçılığın nihâî failinin –Kemalizm üzerinden – sol olduğunu demeye getiren

¹¹ Burada yaptığım, Şükrü Argın’ın çağrısını tekrar etmektir: “Pan-kapitalizm çağında siyasetin buharlaşması”, *Mesele*, Nisan 2008, s. 37-40.

“izahları” reddetmek gerekir, bunlar geçiştirilemez. Beri yandan, varsın bir katre olsun, hakikat payını dikkate alarak sosyalist solda – gerçekten var olan – milliyetçi önyargıları, zihniyet kalıplarını sorun etmek, sorumluluk gereğidir. Unutmamalı ki, politik etik zemininde solcuların imtihanı daha ağırdır; ırkçı-milliyetçi tutum örneğindeki gibi, sağ zihniyet dünyasında o kadar da problem teşkil etmeyen bir temayül, bir durum, sol açısından problemdir. Beyaz, kirlenmemelidir! Başka şeyler kokabilir; tuz, kokmamalıdır!

Uzun bir zamandır, geniş bir sol yelpazede “liberal” adı ve sıfatı, bir hakaret olarak kullanılıyor. “Liberal aydınları” eli kanlı işkencecilerden, katillerden daha vahim bir musibet olarak takdim etmeye varabiliyor iş. Özellikle kendini liberal olarak tanımlamayı tercih etmeyen sol, sosyalist aydınlara da teşmil edildiğinde, hakaret kastı, hakaret olmadığına da “ötekileştirme” vasfı belirginleşiyor. Sosyalist solu liberalizmden ayırt etmek, farkı koymak elbette lüzumlu ve önemli. Ancak solculuk ortamında anti-liberalizme, bu farkı belirlemenin icabını aşan bir şehvetle sarılınıyor mu? Anti-liberalizmin iğvasına kapılmanın götüreceği tehlikeli sular vardır. Faşizmin sosyalizmle liberalizmi aynı soydan düşünmesi boşuna değildir; liberalizmi karalarken başvurulan “yabancılık,” “Batı-kaynaklılık,” “maddiyatçılık,” “manevî değerlere uzaklık,” “kozmpolitlik,” “entelektüalizm” gibi ithamlar, solu da karalamakta kullanılan “düşkünlükler”dir. Kendisini anti-liberalizme fazla kaptıran bir solun böylesi motifleri işlemeye başlaması, görülmedik bir şey değildir. “Liboş” (beraberinde, “entel”) gibi açıkça cinsiyetçi bir küfür sözünün gönül rahatlığıyla benimsenmesine ise hiç girmiyorum.

Kıscası “liberalliğin” kolaylıkla hakarete indirgenmesi, hayra alâmet değildir. Sadece bu tehlikeli sulara götürebileceği için değil, sosyalizmin liberalizmle ‘meselesini’ ciddiye almasının önüne geçeceği için de problemlidir.

Liberalizm ve sosyalizm: nasıl bir husumet?¹²

Ömer Laçiner’in *Birikim*’in geçen sayısında hatırlattığı,¹³ *Marksizm ve sosyalizm ile liberalizm arasındaki ortak köklere ve diyalektik ilişkiye* getireceğim sözü. Sosyalizm, 1848 devrimleri sürecinde liberalizmden koparak müstakil bir siyasal akım ve hareket haline geldi. Marx, kendi düşüncesini, liberalizmden gelerek, liberalizmi eleştirerek, sorgulayarak, aşarak geliştirdi. Buradaki aşmak, Marx’ın gözde Hegelci kavramlarından birine müracaatla “*aufheben*”dir; yani içererek/koruyarak aşmak. Liberalizm eleştirisinin bilhassa Marx’ın sosyalizmi açısından *kurucu değeri* vardır. Bu, liberalizm eleştirisinin sosyalizme içsel ve devamlılığı olan bir eleştiri olduğu anlamına gelir. Yani, “ustaların” bu büyük fikrî ve politik kopuşu gerçekleştirirken halledip bitirdikleri bir iş değildir; her kuşakta, tarihsel değişimler ve politik deneyimler boyunca yenilenmesi gereken bir eleştiri, bir meydan okumadır. Yalnızca liberalizme karşı tetik durmak için değil, bağımsızlık kazandırıcı bir aşılma için değil; açık havada biraz öksürüp tıksırmayı göze alarak bünyeyi güçlendirmek için. Bir elmasa sosyalizm, böyle yontulacaktır.

Ortak köklerden söz ettik. Ortak alan da diyebiliriz. Bu, yalın ve muazzam, haklar ve özgürlükler sorunsalıdır. Liberalizm, *soyut insanı* esas alan, *soyut* bir hak ve özgürlük vaadidir. Negatif özgürlük haklarıyla mukayettir. Formalisttir, demokrasi anlayışı prosedürelidir. Soyut insan, dedik. Liberal düşüncenin kudreti de zaafı da burada. İnsanın somut koşullarına, sıfatlarına ve durumuna bakmadan ona değer ve hak atfetmek, kudretli ve “asil” bir fikirdir. Ancak koşullar, maddî imkânlar, toplumsal engeller, eşitsizlikler, somut insanın soyut haklarını kullanmasına elvermiyorsa, bu hak ve özgürlük vaadi sinizme dönüşür. Soyut özgürlükler ile onların somut imkânsızlığı arasındaki çelişki, liberalizmle sosyalizm arasındaki çatışmanın zübdesidir. Liberalizm, bu noktada sosyalizmin meydan okumasını sineye çekebildiği oranda, bu çelişkiyi tanır ve onunla baş etmeye çalışır. Bu meydan okumayı göze alamayan veya geçiştiren (veya ondan sarfınazar

¹² Bu vesileyle, husumet kavramının inceliğini hatırlayalım. Karşı-globalleşme hareketinin önemli aktörlerinden Susan George, ki bir “liberal-solcu”dur, rakip kavramını “fazla sportmence”, düşman kavramını ise mutlak zafer ve öteki tarafın tamamen ortadan kalkması dışında bir düşündürmemesi, bunun da her şeyden önce imkânsız olması nedeniyle, “hasımlar”lardan söz etmeyi yeğliyor. Hasımlarla mücadele, “bilgi, politik judo ve uzun vadeli muharebeye gerektirir” ona göre. Susan George, *Başka Bir Dünya Mümkün, Eđer...*, çev. Ali Tonak (İstanbul: Metis Yayınları, 2005), s. 86-7.

¹³ Ömer Laçiner, “Yolun sonu/başlangıcı”, *Birikim* 232/233 (Ağustos-Eylül 2008), s. 20-21.

edecek kadar “rahatlamış,” “serbestlemiş”) liberalizm: *ultra-liberalizm*,¹⁴ mutlak ve çirkin sinizm halini alır ve gerçekten de son kertede kapitalizmin meşrulaştırıcılığına irca olur. Liberalizmin sinizmden de öte zifirî bir sarkastizme dönüştüğü, *piyasa mecazından* öte bir “fikri” ve etiği olmayan neo-liberalizm, bunun uç noktasıdır.

Sosyalizm, herkesin eşit ama bazılarının daha eşit olmasını sorgulamasıyla; hak ve özgürlüklerin pozitif içeriğine ve maddî-nesnel gerçekleşme koşullarına “takmasıyla” liberalizmden ayrışır. Koşullara bakmasıyla ve “gidiş yoluna” yoğunlaşmasıyla; bu, sosyalizmin, liberalizmin sadece ilkelerini değil hedeflerini de içererek-aşmasını sağlar. Sosyalizmin özgürlüğü, ayağını zorunluluktan veya zorlamadan azâde olmaya, serbestliğe basan liberal anlamından öte; bir ufka açılan, içi yapmayla, kurmayla, yaratmayla dolu bir özgürlüktür. Demokrasinin prosedürel-biçimsel düzlemde tüketilmesine rıza göstermez; demokrasi, özgürleşmenin yolu/koşulu/ilkesidir ama özgürleşme projesini, ütopyasını ikame etmez onun kitabında.

Sosyalizmin de, liberal eleştiriden “alacakları” vardır. Nesneliliğin ve beşerî süreçlere iradî müdahale cehdinin pozitivist ve velayetçi-vesayetçi bir tutuma dönüşmesi riskine karşı, -ki sosyalizm tarihinden biliyoruz ki bu risk varittir-, liberal eleştiri uyarıcıdır. Soyut-bireyi esas alan bir özgürlük anlayışının sinizmine karşı, hak ve özgürlüklerle ilgili genel bir sinizmin yerleşikliği, hâlâ oldukça güçlü bir savrulmadır; liberalizmle “tartışmayı” bırakmak bu savrulamaya itki verir. Bu öz-eleştiri için liberalizme muhtaç olunmadığı söylenecektir. Doğrudur; ama işte zaten sosyalizmin liberalizmi içererek-aşma bilincini koruduğu ölçüde doğrudur. Nitekim “tek ülkede sosyalizm” ve reel sosyalizm deneyimleri esnasında bu dikkat ve duyarlılığı gösterenler de, çoğunlukla o zamanın “liberal-solcuları/sosyalistleri” olmuştur; belki daha doğru deyişle, bu dikkatlerinden ötürü “liberal-sol” şüphesiyle kovuşturulanlar.

Kısacası, liberalizmle tartışmanın, teşhir etmenin değil sahiden *tartışmanın* hakkını vermeyen, veremeyen bir anti-liberalizm, solu güdük bırakır ve sadece yarasını örtmeye yarar.

Sol-liberal, liberal-sol

Yeri gelmişken, “sol” ve “liberal” terkiplerinde bu terimlerin isim veya sıfat hallerine göre bir ayırım yapmanın da önemli olduğunu kaydetmeliyiz. Bu ayırımın, düşünsel açıdan da, politik açıdan da, stratejik açıdan da “anamlı” olduğunu düşünüyorum. Sol-liberaller, eşitlik ve sosyal adalet meselelerine nisbeten duyarlı liberallerdir. Liberal-solcular ise, negatif haklar ve özgürlüklerle ilgili meselelere tutkuyla bağlanmış, sosyalizme veya sosyal-demokrasie angajmanları bununla mukayyet olan solcular. Bu karikatür için bir aile mecazı kullanacak olsak, “arı duru” sosyalistler/solcular, daha doğrusu böyle bir arı-duruluk arayan solcular için (bu da bir “soyut insan” türü sayılabilir!), liberal-solcular kardeşlerdir (kimisi ruh gibi yakın, kimisi nizalı), sol-liberaller ise kuzenler/kuzinler ve yeğenler (kimisi birinci dereceden, kimisi üçüncü göbekten).

Liberal-sol politik düşüncenin ve tutumun, köklü bir geleneği olduğunu da unutmamalı. Kökleri kimilerince (benim sol-*liberal* olarak konumlandırmayı yeğleyeceğim) John Stuart Mill’e kadar uzatılan; has örnekleri olan John Dewey, Bernhard Shaw, Bertrand Russell, C. B. Macpherson üzerinden Jürgen Habermas’a, (yine sol-liberallikle tavsif etmeyi yeğleyeceğim) John Rawls’a kadar çatallanan, farklı kaynaklardan beslenen bir delta. İnsan esenliğinin ve beşerî çoğul-değerliliğin nesnel yapısının, liberalizmin temel unsurlarıyla (bireycilik, [yasa önünde] eşitlik, evrensellik, iyimserlik) bağdaşmadığını, hak temelli bir toplum tasarımı kurulamayacağını, hatta liberal ideolojinin temel liberal değerleri yozlaştırdığını; liberalizmin siyasal felsefesinin tek geçerli bakiyesinin (özgürlüğün temel güvencelerini sağlayan ve yönetimleri sınırlayan, çoğulcu) sivil toplum olduğunu savunan post-liberalizmi¹⁵ de bu aileye katabiliriz.

¹⁴ Francisco Vergara, *Liberalizmin Felsefi Temelleri*, çev. Bülent Arıbaş (İstanbul: İletişim Yayınları, 2006), s. 166-189.

¹⁵ Bu konuda, 6. dipnotta andığım, John Gray’ın kitabı aydınlatıcıdır (bilhassa son bölüm: “Liberalizmde ne öldü ne kaldı?”, s. 305-352).

Bu gelenek içinde anılan İtalyan düşünür Norberto Bobbio'nun¹⁶ politik macerası üzerine Perry Anderson'ın yazdığı lâtif makale, liberal-sol düşüncenin ufku ve kısıtları hakkında nasıl da zihin açıcıdır!¹⁷ Bobbio, İtalya'nın faşizm, anti-faşist mücadele ve faşizm-sonrası demokratikleşme mücadeleleriyle belirlenen özgül koşullarında, liberal ve sosyalist gelenekleri sentezleyerek ikisi arasında bir "üçüncü yol" (neler duyuyoruz!) açmaya çalışıyordu. Anderson'ın, liberalizmin İtalya'daki paradoksal mevkiyle ilgili söylediklerini, Türkiye için de üzerinde düşünmeye değer buluyorum – benzetmekten ziyade, mukayese etmek ve farkları düşünmek için:

*"Liberalizmin klasik ideallerinin İtalya'da bir yandan yüceltilirken bir yandan da parodiye dönüştürülmesi, bu ideallerin başka yerlerde yitirdiği normatif gücü korumasını sağlamış, böylece kurulu düzene muhalefette en beklenmedik ve güçlü unsurları oluşturmuşlardır."*¹⁸

Bobbio için sosyalizm, liberal ideali de kapsayan bir idealdir – oysa tersi mümkün değildir (bunu liberal-solu sol-liberallikten ayıran sağlam bir ölçüt sayabiliriz). Müphem bir "proletarya diktatörlüğü" adına, liberal demokrasinin kazanımlarını feda etmeye yanaşmaz. Liberal kurumları, maddî kültüre ait sayar – o denli tartışılmaz, "nötr". Onun liberalizme tutunduğu yer, doğal haklar mefhumu ve temel insan haklarının anayasal güvencesine verdiği aslı önemle ilgilidir. Anderson'un deyişiyle, "piyasaya karşı özel bir bağlılıktan ziyade anayasal devlete derin bir bağlılık" duyar.¹⁹ Ancak, defalarca hayal kırıklığına uğrasa da, "iyi niyet" kurbanı olsa da, Bobbio'nun gözleri burjuva devlet aygıtının gerçekliğine kapalı değildir. Angaje bir anti-faşist olarak onun Gladio ülkesinden yaptığı şu tespiti, biz Ergenekon ülkesinde iyi anlarız:

*"Temsilî devlet, hiçbir zaman idarî devleti kendisine tabi kılamamıştır. Ordu, bürokrasi ve gizli servisler, parlamenter demokrasinin altındaki gizli unsurlardır. En iyi anayasa bile, sadece günümüz devletin muazzam, karmaşık yapısının aldattıcı görünümünü sergiler. Onun – en derin kısımları şöyle dursun – gerisinde ya da içerisinde saklı olanları, hemen hemen hiç göstermez."*²⁰

Bobbio'un düşüncesinde kapitalizmin "nerede" durduğunu Perry Anderson şöyle rasat ediyor:

*"Adaletsiz bir dağıtım sistemi olmanın ötesinde, bir üretim sistemi olarak kapitalizm, Bobbio için, bazı açılardan, aşırıya kaçmadan eleştirilecek bir arka plandan öteye gitmez – bütününe reddedilen ama hiçbir zaman çözümlenmeyen bir sistem."*²¹

Sosyalizm nokta-i nazarından bakıldığında, liberal-solun temel kısıtı, problemi, zaafı tam burasıdır. Kapitalizmi de neredeyse "maddî kültürün" bir vakıası kabul etmek... Kapitalizmle ilgili bir hoşnutsuzluk, ahlâkî bir anti-kapitalizm eksik değildir, liberal-solda veya Bobbio'nun kendisini tanımladığı üzere liberal-sosyalizmde. Ancak kâh yenilgilerin yol açtığı hayal kırıklığı, kâh politik konjonktürün veya kuvvetin kapitalizme alternatif yaratmaya elverişsiz görülmesi; çoğu zaman daha âcîl, yakıcı sorunların öne alınması, demokrasi ve insan hakları gündeminin ağır basması; kimi zaman da kapitalizmin gerçekten "maddî medeniyetin" bir vakıası olarak görülmesi (ki burası liberal-soldan sol-liberalliğe geçişin eşiğidir), Bobbio gibi umumiyetle liberal-solu kapitalizmi sorunsallaştırmaktan (daha doğrusu bu sorunu güncel bağlamlarda siyasallaştırmaktan) ve sınıfsal meselelere eğilmekten uzak tutar.

¹⁶ Onun "iki kutuplu dünyanın yıkılışından" sonra yazdığı kitap, ideolojilerin sonuna ve sağ-sol ayrımının bittiğine dair ilan ve tebliğler karşısında, bu temel ayrımın "ezel-ebed" mâhiyetine dair gayet alçakgönüllü ama son derece sarıh bir cevaptır. Norberto Bobbio, *Sağ ve Sol*, çev. Zuhâl Yılmaz (Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, 1999).

¹⁷ Perry Anderson, "Norberto Bobbio'nun Yakınlıkları", *Tarihten Siyasete Eleştiri Yazıları* içinde, çev. Simten Coşar, yay. haz. Elçin Gen, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2003), s. 131-184.

¹⁸ A.g.e., s. 147-8.

¹⁹ A.g.e., s.152.

²⁰ A.g.e., s. 165.

²¹ A.g.e., s.173.

Her fâni gibi Bobbio'nun da politik macerasında ve düşüncesinde görülen savrulmalar, boşluklar, bazen de tutarsızlıklar; liberal-sol tutumu tam teşekküllü bir doktrin, kaskatı bir *pozisyon* olmaktan ziyade düşünsel-politik bir *uğrak* olarak almak gerektiğine dair bir uyarı olmalı. Düşüncenin ve eylemin "uğradığı" bir yer, kavramın sözel çağrışımıyla; Praxis'in bir âni...

"Liberal" gündem ve "sol" gündem

"Liberal" ve "solcular", Tuzla için kolay kolay beraber yürüyemezler. (Teorik olarak, pekâlâ yürüye de bilirler aslında; ancak memleket liberallerinin sesli çoğunluğunun Tuzla'ya ilgisi "memlekette adam gibi solcu olsa Tuzla'yla ilgilenir" sinizminden öteye gitmedikçe, fiilen zor.) Fakat "liberal" ve "solcular", biliyoruz ki Hrant Dink için birlikte yürüdüler. Ya da, Kürt meselesiyle ilgili birtakım müşterek bildirilere imza verebildiler, verebiliyorlar.

Kitabî bir solculuk açısından, temel haklarla ve özgürlüklerle ilgili sorunların ve kimlik meselelerinin gündemi kaplaması, sınıfsal perspektifin kaybolmasıyla ve liberalizmin ideolojik hegemonyasıyla ilgilidir. "Globalleşmenin başımıza çıkardığı fuzulî işler" olarak bakılır bunlara. "Saygı duymak" gerekir ama esas gereken, gündemi değiştirmek, kendi konularımızı ve her konuda "esas meseleyi" öne çıkarmaktır. Bereket versin, dogmatik sola –dağ gibi kapitalizm dururken – "talî" görünen meselelerin; yani etno-kültürel ayrımcılığın, yani yurttaşlık statüsündeki erozyonun, yani patriyarki ve cinsiyet rejiminin, yani ekolojik yıkımın, pekâlâ kapitalist egemenlikle alâkalı olduğunu gören bir sol da var. Şu ayrımları da yaparak: Bir yandan, bu çelişkiler kapitalizmin içsel ve bünyevî çelişkileridir; kapitalizm kendini bunlarla yeniden üretir; bununla beraber, şimdi metalaşma ve sermayenin yeniden üretim sürecinin formatladığı bu çelişkilerin kapitalizmden önce de bir hayatı vardı, dolayısıyla hem bu tarihselliğe bağlı olarak hem de deneyimin (uyumlanmanın, uyarlanmanın, direnişin...) özgüllüğüne bağlı bir özerklikleri vardır. Bu çelişkiler kapitalizme mutlaka/her durumda/topyekûn emek-sermaye ilişkisinin "mantığıyla" eklenmezler; deyim yerindeyse *içselleşmiş dışsal etkenler* olarak, çarpma-bölme işleminden çok toplama-çıkarma işlemine benzetilebilecek bir matris içinde emek-sermaye ilişkisine/çelişkisine bağlanırlar. Ekonomi-dışı zorun ve kayıt-dışı ekonominin kapitalist iktisadiyat içinde "kurallı" istisnâlar, yapısal mekanizmalar olması gibi.

Etno-kültürel, cinsiyetçi vb. ayrımların, eşitsizliklerin, tahakküm mekanizmalarının kapitalizmdeki eklenmesi de, bunların emek-sermaye çelişkisine kalansız olarak bölünebilir hale gelmesi biçiminde olmuyor. Bir bakiye var – elbette yine kapitalizmin hesabına geçen bir bakiye! "Nesnel açıdan", kapitalizmin matrisi dışında ele alındığında, ancak bakiyesiyle, artığıyla meşgul olunabilir bu çelişkilerin ve doğurdıkları toplumsal ve politik sorunların. Ama unutmamalı, bazen bir durumu fark etmek, çözümlemek, onun "ekstra" görünümüleri üzerinden mümkün olur.

Sol-liberalizm husumetinde, demokrasi tartışmaları bağlamında hep anılan "Küçükömer paradoksu" üzerinden açabiliriz bu noktayı. Devlet seçkinlerinin/bürokrasinin/ordunun/kapıkulu zümresinin tahakküm ve vesayetini Türkiye'de demokratik mücadelenin biricik eksenini olarak koymak, liberal (sol-liberal) bir pozisyonudur. (Bunu Türkiye tarihine-toplumuna has özgül sınıf çelişkisi olarak koymak, asker-sivil bürokratik seçkinleri "the" Türk egemen sınıfı olarak görmek; liberal-sol bir pozisyon.) Sınıf çelişkisinin âmir hükümlerini kanıtlamak adına Türkiye'de devletin vesayetçi-otoriter baskı ve ideoloji aygıtlarını görmezden gelmek veya onları tam tek mil sermaye tarafından massedilmiş saymak, dogmatik sol bir pozisyon. Başka bir sol pozisyondan, devlet "geleneğinin" tahakkümü ile sermaye egemenliğinin *eklenme biçimlerini* dikkate almak mümkün; bize lâzım olan da budur. Bu eklenme biçimlerinin elbette kapitalizmin "üst-belirleyiciliğine" tabi olmakla beraber sabitlenmemesi ve hiç de dümdüz ilerlemiyor olması, politikanın, Praxis'in hayatîyet kaynağıdır.

Bütün kötülüklerin kaynağının kapitalizm olduğunu bilmek kuvvetlendirir; ama her kötülükte sırf bunu görmenin, her kötülükten sırf bunu bilmenin tehlikesi, kanlı canlı "bir" kötülükle baş etmeye çalışan insanları sinizme sevk edebilecek olmasıdır.

"Liberal" gündem ile "sol/sosyalist" gündem, bazen gerçekten çarpışır. *Eşitlik* sorunsalında, *kamu* mefhumu etrafında, *sosyal devlet* fikri etrafında olabileceği gibi. "Liberal" gündem ile

“sol/sosyalist” gündem, bazen de irtibatlı veya irtibatlanmaya müsaittirler. Hak, özgürlük ve kimliklerin tanınma talepleri ile sınıfsal çelişkiler ve yoksulluk meselesi arasında belirgin ilik yerleri vardır. Ama yine de açıkta düğme kalabilir. Örneğin Kürt meselesini sınıfsal ayrıma ve yoksulluğa indirgemek, “abartılırsa”, bir solcuyu Bülent Ecevit’in pozisyonuna yaklaştırabilir. Kaskatı “duruşlar”, pozisyonlar üzerinden değil *uğraklar* üzerinden düşünme davetimi hatırlatayım; işte burada, liberal-sol bir uğrak vardır – veya liberal-sol bir *gerilim*.

Bu uğrağın veya gerilimin tezahürünü, Immanuel Wallerstein’in *Liberalizmden Sonra*’sında da görebiliriz. Wallerstein, liberalizmin bir buçuk yüzyıldır sosyalizmi de muhafazakârlığı da asimile eden hegemonyasının, paradigmatik hâkimiyetinin 20. yüzyıl biterken sona ermesinin ardından, politik direnişin ve gelecek perspektifinin püf noktasını, liberalizmin vaatlerini talep etmek olarak koyar.²² Bu radikal bir taleptir; çünkü bütün insanlara temel hak ve özgürlükler ve eşit yurttaş statüsü vadinin yerine getirilmesi kapitalizm içinde imkânsızlaşmış veya imkânsızlığı ayan beyan ortaya çıkmıştır. Wallerstein, bu karanlık zamanda, muhalif politik taleplerin dikişsiz bir eklemelenmesini sağlamakta, onları organik bir biçimde iç içe geçirmekte ısrar yerine, bunların yan yana yürütmesine açık bir politikayı önerir.²³

Evet, “zor” zamanlarda yaşıyoruz. Zor ve karmaşık. Belâli ve kötü. Üstelik zayıfız, çok etkisiziz. Toplumsal deneyimin fragmantasyonu, “gündem”in sürat ve karmaşıklığıyla çarpıldığında, olup biteni politik olarak anlamlandırmayı müşkülleştiriyor. Tek tek belâları ve kötülükleri birbirine bağlamak, “tutarlılık” sağlamak müşkülleştiriyor. Bu kaosta meselelerin ortak paydasını “yakalayanların”, işin köküne inenlerin hınçla o ortak paydaya, o köke sarılması, olağan. Basit, “açık ve net” bir izah tarzına sarılmak, bununla beraber bir Biz’e, bir kimliğe sarılmak, kendini tanımlayabilmek, konumlandırabilmek insana iyi geliyor. Fakat bunun yan tesiri, politik aklı, politik tutumu bir “pozisyona” kitlemesi, bir kimliğe indirgemesidir. Bunun yan tesiri, – az evvelki sinizm tehlikesi bahsini tekrarlayacağım –, insanların somut meselelerle dolaysız ilişkilerini, bunlarla ilgili canlı deneyimlerini görmez, bunlarla temas edemez hale gelmektir. Kimliğe indirgenmek, solu kurutur. “Solcular”, Sol’u ikame edemez.²⁴

Kopuş, ayrışmak, devrimci sosyalizmin romantikleştirdiği bir düşünsel ve politik deneyim. Hatta giderek fetişleştirildiği oldu bunun; neredeyse politik etkinliğin nihâi kertesine gelen bir “arınma” şiârının nasıl kıyıcı bir tasfiyeciliğe varabildiğini biliyoruz. Kriz zamanlarında, yenilgi koşullarında, gerilerken, zaafı unsurlardan arınarak, safraları atarak, kendini ayrıştırarak haklılığının teyidini aramak, hazin ve vahim bir tesellidir. Sosyalizm ile “sol-liberalizm/liberal-solculuk” arasında ayırım koymak, bu ayırımı politik verimleriyle geliştirmek... Evet, buna ihtiyacımız var. Ama bu yol, “liberal gündemin” konularını men eden, giderek “biçimsel özgürlüklere”, “biçimsel demokrasiye” yönelik eleştiriye sinizme dönüştüren bir arınma seferberliğiyle kat edilemez. Sosyalizm, “anti”lerinin kafesine kapatılamaz; liberalizm, böyle kısır bir anti-liberalizmle *aşılamaz*. Kimlik müdafaası ve kopuş/ayrışma fetişizminin enerjisiyle gerçekleştirilen bir ayrışma, verimsiz bir ufulanma olur. Sol, liberalizmle arasındaki gerilim hatlarından enerji almayı bilmelidir. Asla sadece ve bilhassa oradan değil – ama oradan *da...* Evet, teorik-politik berraklaşmaya ihtiyaç var; lâkin bu, geniş mezhepli bir sol tanımının lüzumunu ve hayatîyetini ortadan kaldırmıyor - “en geniş kitle içinde en dar kadro çalışması” düsturunu akıl-fikir düzlemine uyarlayarak düşünün!

²² Bu yazıda istifade etmediğim liberal-liberter ayırımına da atıfla, bu tutumun berrak bir savunusu: Yavuz Yıldırım, “Liberal değil liberter”, *Radikal İki*, 14 Eylül 2008.

²³ Immanuel Wallerstein, *Liberalizmden Sonra*, çev. Erol Öz (İstanbul: Metis Yayınları, 1998), s. 252-3.

²⁴ Yine Şükrü Argın’ın vurguladığı bir nokta, bkz. *Mesele*’nin Eylül 2008 sayısındaki söyleşi.